

Adelheid Ceulemans, *Spoker in 'Reinaert de Vos'. Tekstuele analyse en contextuele studie van de nationaal-politieke teksten van Guido Gezelle in het weekblad 'Reinaert de Vos' (1860-1865)*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, 2008, 179 pp. (Speciaal nummer Gezelliana. Kroniek van de Gezellestudie)

Hoewel Guido Gezelle een grote bedrijvigheid op persgebied aan de dag legde, staat hij eerder bekend als dichter dan als journalist. Niet helemaal terecht. Zo publiceerde hij onder de schuilnaam Spoker op onregelmatige wijze van 1 juli 1860 tot 26 maart 1865, bijdragen in het Antwerpse weekblad *Reinaert de Vos*. Die teksten werden nooit samen uitgegeven in dezelfde editie. De betekenis van de studie van Adelheid Ceulemans is dan ook dubbel: niet alleen zorgde ze voor een uiterst verzorgde diplomatische editie van de 44 teksten, maar ging ze over tot een interpretatie ervan. De meer literaire aspecten daarvan vallen eerder buiten het belangstellingsveld van *Wetenschappelijke tijdingen*, wat niet kan gezegd worden van de contextuele.

We zijn het eens met de auteur dat Gezelle zich bewust politiek engageerde, ook dat hij conservatief en ultramontaan was en dat bij hem het belang en de belangen van de katholieken primeerden. Wel vroegen we ons af of de auteur gelijk heeft met een stelling die als leidmotief in haar betoog voorkomt of Gezelle met de gedichten "[*Aen Fransgezinden en*

Geheel] wil appeleren aan een vlaams-nationaal bewustzijn" (p. 21); of Gezelle "*wil zonder omwegen inwerken op het Vlaams-(sub)nationaal gevoel"* (p. 23); of Gezelle "*tracht een Vlaamse 'imagined community', een Vlaamse subnatie te bewerkstelligen binnen de Belgische context. Daarom tracht hij discursief een Vlaamse identiteit te construeren"*, (p. 24); of Gezelle "*als spreekbuis van een eensgezinde Vlaamse natie, is het dan ook niet verwonderlijk dat hij via dit medium zijn Vlaamsgezindheid wil ventileren en die ook wil overdragen op zijn medevossen"* (p. 25); of Spoker "*met een volkslied en een raadseltje tracht zijn publiek te doordringen van een (Vlaams)-nationaal gevoel"* (p. 28), of Spoker "*door de meervoudsvorm 'ons' te gebruiken (en zelfs te herhalen) tracht een 'wij-vlamingen' gevoel en zo ook een collectief Vlamingschap te creëren"*. (p. 30) Verder: "*de contrastwerking en de herinnering aan Vlaanderens grootheid zijn procédés en de herinnering aan Vlaanderens grootheid zijn procédés die moeten helpen om (discursief) een Vlaamse (sub)nationaliteit tot stand te brengen"*. (p. 35) "*Hij toont zich conservatief in dichtwijze [...] maar experimenteert met verschillende genres. Het doel discursief een Vlaamse subnationaal bewustzijn te bewerkstelligen, heiligt blijkbaar alle mogelijke middelen."* (p. 78) Ze eindigt haar betoog met: "*De Spoker-teksten moeten een natiescheppende factor zijn en bijdragen tot de vorming van een Vlaams 'Kulturnation'."* (p. 93) De hoofdvraag is dus: welke inhoud hebben de woorden 'Vlaanderen' en 'Vlaams' voor Guido Gezelle? De auteur poneert: "*De betekenis van 'Vlaanderen' lijkt dus niet rijkelijk 'vaag en ongedefinieerd' te zijn. Het gaat niet om het middeleeuwse graafschap...*" (p. 85) Het komt ons voor dat ze die bewering onvoldoende onderbouwt en dat ze de maatschappelijke kracht van het doorleven van het verleden onderschat. Bij haar lijkt dat middeleeuwse graafschap mijlenver van de negentiende realiteit verwijderd. Maar dat was stellig niet het geval. Het 800 jaar oude graafschap

Vlaanderen werd slechts in 1795 afgeschaft: de ouders van Guido waren geboren in dat graafschap en dus nog 'rechtgeaarde' Vlamingen die de taal van het graafschap spraken: het 'authentieke' Vlaams, in casu het Brugs. Dat oude Vlaanderen had toen nog eigen grenzen en zekere bestuursvormen. De herinnering aan het bestaan van dat oude Vlaanderen ging na de Franse annexatie helemaal niet verloren. Het vroegere graafschap werd met naambehoud opgedeeld in een westelijk en oostelijk gedeelte of provincie. Wel behielden die 'Vlaamse' provincies nauwelijks enige politieke betekenis. Vanuit zijn woonhuis aan de Rolweg kon Gezelle de vele '*lieux de mémoire*' van dat 'oude' Vlaanderen onmogelijk ontwijken. Het ene uiteinde van zijn straat liep even verder uit op de Lange Rei, de oude slagader en het symbool van de economische welvaart van Vlaanderen; vanuit het andere uiteinde van zijn straat keek hij uit op de refuge van de vroegere Ter Duinenabdij (te Koksijde), een imposant relict van de kerkelijke macht in Vlaanderen; vanuit alle gezichtspunten zag hij de Hallentoren, zinnebeeld van de politieke macht van Vlaanderen. Als kind waren Gwijde van Dampierre, Robrecht van Bethune, Jan Breydel en Pieter de Coninck als het ware vertrouwde speelmaatjes. Als jongeling had hij de harde '*crise économique des Flandres*' ondergaan. Dat 'Vlaams' bewustzijn was dus nooit ver weg geweest. Dat blijkt trouwens uit de eigentijdse pers. Wanneer Gezelle het had over 'Vlaanderen' had hij het over een reële bestaande gemeenschap. Weliswaar ontstond nu een verwarrend woordgebruik dat ook de interpretatie achteraf niet vergemakkelijkt. De contouren van dat 'Vlaanderen in wording of talig Vlaanderen' waren onduidelijk en vielen niet samen met de grenzen van dat 'oude' Vlaanderen. Bovendien was de moedertaal van Guido Gezelle, het Vlaams van het graafschap of het West-Vlaams met Brugse variatie, niet langer een aanvaardbaar Vlaams in dat 'Vlaanderen in wording'. Integendeel zelfs.

Gezelle bleef consequent en zette zich in voor dat vroeger Vlaanderen maar werd nu vanuit het perspectief van dat 'Vlaanderen in wording' als een reactionaire particularist gedoodverfd. Dat blijkt m.i. ook uit de stellingen van de auteur. Gezelle bleef duidelijk trouw aan zichzelf en schreef bij voorkeur in het 'gekuist' West-Vlaams en schakelde probleemloos over op Middel nederlandse teksten. Hij beheerste als grootmeester alle taalregisters maar gebruikte die nauwelijks voor dat 'ander' Vlaanderen. Spoker opteerde voor het 'vaderlandse' Vlaams (p. 24), wees het 'Nederlands' af (p. 39), ging tekeer tegen het negentiende-eeuwse officiële 'Vlaams' en dreef de spot met de ellenlange negentiende-eeuwse 'spellingsdiscussies' (p. 65) die moesten uitmonden op een uniforme taal van dat 'ander Vlaanderen'. Hij was wel bereid in zijn contacten met Antwerpenaren 'West-Vlaamse eigenaardigheden' te vermijden. Hij verwoordde het ook overduidelijk in het gedichtje *Aen franschgezinden*: "*Wees Vlaming, dien God Vlaming schiep, wees Vlaming zeg ik u*". (p. 119) Wilde hij hierbij een subnationaliteit tot stand brengen? Dat is helemaal niet zeker. Ook uit de lectuur van *'t Jaer 30* blijkt niet dat deze bedoeling hem voor de geest stond. Veeleer had hij, als priester nu, het m.i. steeds over het opleven en het in stand houden van de godsdienstige overtuiging die hij als het voornaamste wezenskenmerk van de Vlaamssprekende Vlaming beschouwde. Of om een citaat van de auteur zelf over te nemen: "*Volgens Gezelle is één van de belangrijkste elementen van de Vlaamse volksaard het katholicisme (...) De Dietse taal zou de zuiverste zijn, het dichtste bij de oorsprong staan en dus bij de Schepper, bij de katholieke God. Het Vlaams reveleert de katholieke eigenheid van de Vlaming en die eigenheid kan enkele bewaard worden door vast te houden aan die Vlaamse taal.*" (p. 82) Van een subnatie in de politieke betekenis van het woord is bij hem nergens sprake, van grenzen en programma's evenmin.

[Romain Van Eenoo]